

Een kompas doorheen aanverwante beleidsdomeinen van de ruimtelijke ordening

20

Bernard Hubeau en Guy Vloebergh

Ruimte maken: ruimtelijke ordening als ideologisch, politiek en bestuurskundig vraagstuk

29

Filip De Rynck

INLEIDING	31
1. DE CONTEXT: EEN COMPLEXE BELEIDSAGENDA	32
2. ANALYSE VAN HET HUIDIGE POLITIEK-BESTUURLIJKE SYSTEEM	35
2.1. Decentralisatie versus centralisatie: de beleidsruimte voor lokale besturen	35
2.2. Gewestplannen, structuurplanning, beleidsplanning	37
2.3. Decentralisatie van vergunningen in een neoliberaal centraal kader	40
2.4. De financiële kost en de druk op lokale middelen	42
2.5. Handhaving onder druk	43
2.6. Bestuurskracht onder druk	43
2.7. Besluit	45
3. HET BOVENLOKALE NIVEAU IN DE RUIMTELIJKE ORDENING	46
3.1. Grotere lokale besturen: internaliseren van het ruimtelijk beleid	48
3.2. Gebiedsgericht werken binnen de Vlaamse overheid	50
SLOT	54

Bodem

61

Katrien Oorts en Francis Charlier

1 Bodembeleid

63

1. HET BODEMBELEID IN EUROPA EN VLAANDEREN: DOELSTELLINGEN EN REGELGEVING	63
1.1 Europees en internationaal niveau	64
1.2 Vlaams niveau	65
2. HET BODEMBELEID IN VLAANDEREN: HET INSTITUTIONEEL KADER	68
2.1 Departement Omgeving, Vlaams Planbureau voor Omgeving	68
2.2 Openbare Vlaamse Afvalstoffenmaatschappij (OVAM)	68

3. UITDAGINGEN ROND BODEM EN RUIMTELIJKE ORDENING	69
3.1 Bodemafdekking (verharding)	69
3.2 Klimaatadaptatie en veerkracht	73
3.3 Aanpassing van ruimtelijke planning aan het fysisch systeem	74
3.4 Behoud van de meest kwalitatieve bodems voor de productie van voedsel en grondstoffen	76
4. WERKPUNTEN ROND BODEM EN RUIMTELIJKE ORDENING	77
4.1 Beperken van bijkomende bodemafdekking (verharding)	78
4.2 Impact bijkomende bodemafdekking en beschadiging omliggende niet-verharde bodems minimaliseren	82
4.3 Bodemgeschiktheid in rekening brengen	83
4.4 Bodems met hoge koolstofvoorraden vrijwaren	85
4.5 Rekening houden met het fysisch systeem	87
4.6 Groenblauwe dooradering	91
4.7 Link met ruimtelijke ordening	92
2 Brownfieldbeleid	94
1. BELEIDSKADER	94
2. DE BROWNFIELDCONVENANTEN	95
3. LINK MET RUIMTELIJKE ORDENING	97
Ecologie en klimaat	101
Hendrik Schoukens en Geert De Blust	
1 Globaal versus lokaal: hoe ruimtelijk is het zogenaamde ‘niet-ruimtelijk milieubeleid’?	103
1. THEMA'S	103
2. HET REGELGEVEND KADER	108
3. KLIMAATRECHTSPRAAK	113
4. DE INSTRUMENTEN DIE MILIEU EN RUIMTE SAMENBRENGEN	115
5. HET INSTITUTIONEEL KADER	116
2 Klimaatbeleid als <i>default</i>: enkele ongemakkelijke waarheden	118
1. VAN MINDER LINTBEBOUWING NAAR DE <i>SHIFT</i> RICHTING FOSSIELVRIJ BOUWEN	118
2. DE KLIMAATVERANDERINGEN OP MONDIAAL EN LOKAAL NIVEAU	121

3.	HET KOSTENPLAATJE ONTSLUIERD	123
4.	HET (GEBREK AAN) LOCATIEBELEID VAN VANDAAG	125
3	Good practices: omgaan met water en hitte-eilanden in tijden van klimaatverandering	126
1.	KLIMAATBESTENDIG PLANNEN	126
2.	KLIMAATVERANDERING EN WATER	132
3.	KLIMAATVERANDERING EN HITTE-EILAND	136
4	Link met ruimtelijke ordening: het MER als hefboom voor een klimaattoets?	141
	CONCLUSIE	150

Externe veiligheid 155

Jeroen Neuvel en Mark Schaerlaekens

	Inleiding	157
1	Veiligheid door goede ruimtelijke ordening	159
2	Gehanteerde scenario's	162
3	Criteria voor risicoacceptatie	163
1.	HET PLAATSGEBONDEN RISICO	164
2.	HET GROEPSRISICO	166
4	Beleidskader en institutionele context	167
1.	BELEIDSPLANNEN	167
2.	PLANNEN EN PROJECTEN NABIJ SEVESO-INRICHTINGEN	168
3.	EXTERNE VEILIGHEID VAN EN NABIJ ANDERE RISICOBRONNEN	170
5	Maatregelen	173
6	Knelpunten en toekomstperspectieven	178

Hernieuwbare energie en ruimtelijke ordening 185

Alex Polfliet

1	Beleidskader energie	187
1.	EUROPESE EN INTERNATIONALE CONTEXT	187
2.	WETGEVENDE CONTEXT IN VLAANDEREN	190
2	Institutionele context	192
3	Uitdagingen in de energiesector	194
4	Ruimtelijk plannen en uitvoeren van energieprojecten	197
1.	ALGEMEEN	197
2.	WINDTURBINEPROJECTEN	199
3.	ZONNE-ENERGIE	208
4.	WARMTENETTEN	209
5.	OVERIGE	212

Land- en tuinbouw 215

Bart Laridon en Griet Celen

1	Beleidskader	217
1.	WAT IS LAND- EN TUINBOUW?	217
2.	STRUCTUUR VAN DE VLAAMSE LAND- EN TUINBOUW	219
3.	DE VLAAMSE LAND- EN TUINBOUW IN EEN BREDER KADER	223
4.	HET VLAAMS LANDBOUWBELEID	223
4.1	Het Europees landbouwbeleid	223
4.2	Het federaal en regionaal landbouwbeleid	225
4.3	Het lokaal landbouwbeleid	226
2	Landbouw in het Vlaams ruimtelijkeplanningsbeleid	228
1.	RUIMTELIJKEPLANNINGSKADER	228
2.	AFBAKENING VAN AGRARISCH GEBIED	229
2.1	Ruimtelijk structuurplan Vlaanderen	229

2.2	AGNAS en HAG	229
2.3	De ruimteboekhouding	231
3.	LANDGEBRUIK <i>VERSUS</i> LANDBOUWBESTEMMING	232
4.	DE IMPACT VAN INRICHTING OP LANDBOUW EN HET FLANKEREND BELEID	233

3 Landbouw in het Vlaams stedenbouwkundig beleid 237

1.	HISTORISCHE ONTWIKKELING	237
2.	ADVIESROL VAN HET AGENTSCHAP LANDBOUW EN ZEEVISSERIJ	238
3.	ZONEVREEMDE FUNCTIEWIJZIGINGEN	240
3.1	Wetgevend kader	241
3.2	Functiewijzigingen in beeld en impact	245
3.3	Stedenbouwkundige vergunningen en de agrarische structuur	246
4.	LINK MET RUIMTELIJKE ORDERING	247
5.	CONCLUSIE	250

Mobiliteit

Enid Zwerts

253

1 Het institutioneel kader 255

1.	EUROPESE UNIE	255
2.	FEDERALE OVERHEID	256
3.	VLAAMSE OVERHEID	256
4.	VERVOERREGIO	258
5.	PROVINCIALE OVERHEID	258
6.	LOKALE OVERHEID	259
7.	ORGANISATORISCHE OMKADERING	259

2 Beleidskader: regelgevend en richtinggevend 260

1.	VAN MOBILITEITSCONVENANT TOT BASISBEREIKBAARHEID	260
2.	VERPLICHT MOBILITEITSSTUDIE BIJ OMGEVINGS-VERGUNNINGSAANVRAAG	262
3.	MOBILITEITSPANNING	263
3.1	Gemeentelijke mobiliteitsplannen	263
3.2	Mobiliteitsplan Vlaanderen – Mobiliteitsvisie Vlaanderen	263

3 Mobiliteit vandaag	265
1. VERPLAATSINGEN	265
2. VERVOERMIDDELEN	266
3. DE KOST VAN MOBILITEIT	267
4. VERVOERSAFHANKELIJKHEID KINDEREN EN OUDEREN	268
5. GOEDERENVERVOER	269
6. VERKEERSVEILIGHEID	270
7. TECHNOLOGISCHE EVOLUTIES	270
8. DELEN IS HET NIEUWE BEZITTEN	271
9. ELEKTRISCHE AUTOMOBILITEIT – ZELFRIJDENDE AUTO'S	272
10. GEBRUIKER BETAALT	272

4 Link met ruimtelijke ordening	274
1. NABIJHEID	274
2. RELATIE GEMEENTELIJK MOBILITEITSPLAN – MOBILITEIT IN RUIMTELIJKE PLANPROCESSEN	275
3. KRACHT OF ONMACHT VAN EEN MOBER/MOBILITEITSTOETS	276
4. PARKEERRICHTLIJNEN EN -NORMEN VOOR AUTO EN FIETS EN COMPENSERENDE MAATREGELEN	277

Natuur 283

Guy Heutz

1 Beleidskader	285
1. INLEIDING	285
2. DOELSTELLINGEN VAN HET NATUURBELEID	286
3. GEBIEDSGERICHT BELEID: NETWERKEN AVANT LA LETTRE EN UITBOUWING VAN VLAAMSE PARKEN	289
3.1 Netwerken	289
3.2 Vlaamse parken	290
4. BUITEN DE LIJNTJES KLEUREN: ZORGPLICHT, VEGETATIE- EN SOORTGERICHT BELEID	292
5. ONTWIKKELINGSGERICHT BELEID	298

2 Het natuurbeleid institutioneel gekaderd	302
1. EUROPA	302
2. VLAAMS NIVEAU	302
3. LOKALE OVERHEDEN	304

4. INTERMEDIAIR NIVEAU	304
4.1 Natuurverenigingen en natuurgerichte vzw's	304
4.2 Regionale Landschappen en Bosgroepen	305
4.3 Particulieren	306

3 Natuur vandaag en morgen **307**

1. TOESTAND VAN DE NATUUR	307
1.1 Kwantitatief	307
1.2 Kwalitatief	310
2. WAAR GAAN WE NAARTOE?	312
2.1 Binnen de netwerken: enkel Europa wat de klok slaat?	312
2.2 Binnen en buiten de netwerken: levert natuur dan ook iets op?	313

4 Link met ruimtelijke ordening: natuur plannen en uitvoeren **315**

1. PLANNEN	315
1.1 Vlaams niveau	315
1.2 Lokaal niveau	316
1.3 Ecosysteemdiensten	316
2. UITVOERING	317
2.1 Beheerplannen	317
2.2 Verwerving	318
2.3 Natuurinrichting	319
2.4 Europese instrumenten	319
2.5 Projectoproepen Natuur	320
2.6 Ruimtelijk beleid	321

Onroerend erfgoed **325**

Vera Ameels, Inge Appermont, Frank Carpentier en Sarah De Meyer

1 Beleidskader **327**

1. HET ONROERENDERFGOEDDECREET ALS WERKINSTRUMENT	327
2. DE ERFGOEDCONVENTIES VAN DE RAAD VAN EUROPA ALS KADER	328
3. INTERNATIONALE BELEIDSONTWIKKELINGEN	329
3.1 De Europese erfgoedstrategie voor de 21ste eeuw	329
3.2 Conclusies van de Raad van de Europese Unie over cultureel erfgoed als strategische hulpbron voor een duurzaam Europa	330

3.3	Naar een kwalitatief hoogstaande <i>Baukultur</i> voor Europa	331
3.4	De Verklaring van Reykjavik	331
2	De institutionele context: welke actoren zijn betrokken bij het onroerenderfgoedbeleid?	333
		333
1.	VLAAMSE OVERHEID	334
2.	ADVIESORGANEN	334
3.	LOKALE BESTUREN	334
4.	OVERIGE ACTOREN	337
3	Onroerend erfgoed in het omgevingsbeleid	339
		340
1.	PLANNEN	340
1.1	De adviesverlening in ruimtelijkeplanningsprocedures	340
1.2	Het afbakenen van erfgoedlandschappen in ruimtelijke uitvoeringsplannen	342
1.3	Afsprakenkader onroerend erfgoed in gewestelijke ruimtelijke uitvoeringsplannen	344
1.4	Het verankeren van erfgoed in ruimtelijk beleid	345
2.	VERGUNNEN	347
2.1	De adviesverlening in vergunningsprocedures	347
2.2	De toepassing van de zorgplicht door (vergunningverlenende) overheden	354
2.3	Stedenbouwkundige vergunningsplichten op gemeentelijk niveau	355
2.4	Het archeologisch traject	355
2.5	Instrumenten voor het voeren van een dialoog over onroerend erfgoed	359
4	Onroerend erfgoed in een veranderende leefomgeving	363
		363
1.	LANDSCHAP, ONROEREND ERFGOED EN RUIMTELIJKE KWALITEIT	363
2.	LANDSCHAPPEN INVENTARISEREN EN KARAKTERISEREN	365

Ruimtelijke economie

Koen Vermoesen

371

1	Beleidskader “ruimtelijke economie”	373
1.	HET BEDRIJVENTERREINENBELEID	373
1.1	Trendbreuk op basis van het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen	373
1.2	Het Decreet Ruimtelijke Economie	378
1.3	Het decreet betreffende de <i>brownfield</i> convenanten	380
2.	HET HANDELSVESTIGINGSBELEID	382
2	Institutionele context	388
1.	REGIEROL VAN DE GEMEENTEN	388
2.	ROL VAN DE ONTWIKKELAAR	389
3.	GLOBALE EVOLUTIE VAN DE ACTOREN	391
4.	SUBSIDIES ALS HEFBOOM VOOR HET REALISEREN VAN DE VERDUURZAMING VAN BEDRIJVENTERREINEN	393
3	Uitdagingen	395
1.	DE BOUWSHIFT <i>VERSUS</i> DE NOOD AAN RUIMTE VOOR NIET-VERWEEFBARE BEDRIJVEN	395
2.	ATTRACTIEVE EN DUURZAME VESTIGINGSMILIEUS <i>VERSUS</i> DE HUIDIGE PLANNINGS- EN ONTWIKKELINGSCONCEPTEN	398
3.	WAARBORGEN VOOR HET BEHOUD VAN VERWEVEN WERKLOCATIES?	401
4	Instrumenten	406
1.	DE INSTRUMENTEN VOOR HET BEDRIJVENTERREINENBELEID	406
2.	INSTRUMENTEN VOOR EEN KERNVERSTERKEND BELEID	410
3.	INSTRUMENTEN VOOR HET HANDELSVESTIGINGSBELEID	413

Toerisme en recreatie

Jo Schoefs en Mia Lammens

417

1	Wat zijn toerisme en recreatie?	419
1.	DE BEGRIPPEN TOERISME EN RECREATIE	419
2.	BELANG VAN DE VRIJETIJDSEBELEVING	421
2.1	Toerisme als groeisector	421
2.2	Toerisme en recreatie als economie	421
2.3	Toerisme en recreatie zijn veel meer dan economie	422
3.	STRUCTURERENDE ELEMENTEN VAN HET TOERISTISCH-RECREATIEF SYSTEEM	423
4.	RUIMTELIJKE ELEMENTEN VAN HET TOERISTISCH-RECREATIEF SYSTEEM	424
2	Beleidskader en institutionele context	427
1.	TOERISTISCH BELEID OP EUROPEES NIVEAU	427
1.1	Instellingen en actoren	427
2.	TOERISTISCH-RECREATIEF BELEID OP VLAAMS NIVEAU	429
2.1	Instellingen en actoren	429
2.2	Vlaams ruimtelijk toeristisch-recreatief beleid	430
3.	TOERISTISCH-RECREATIEF BELEID OP PROVINCIAAL NIVEAU	431
3.1	Instellingen en actoren	431
3.2	Provinciaal ruimtelijk toeristisch-recreatief beleid	432
4.	TOERISTISCH-RECREATIEF BELEID OP GEMEENTELIJK NIVEAU	433
4.1	Instellingen en actoren	433
4.2	Gemeentelijk ruimtelijk toeristisch-recreatief beleid	433
3	Specifieke ruimtelijke kenmerken van toerisme en recreatie en de uitdagingen/linken met ruimtelijke ordening	435
1.	SPECIFIEKE RUIMTELIJKE KENMERKEN VAN TOERISME EN RECREATIE	435
1.1	De vrijetijdsbeleving is plaatsgebonden en dat bepaalt de ruimtelijke logica	435
1.2	De vrijetijdsbeleving gaat over 'beleven' en 'verplaatsen'	437
1.3	De vrijetijdsbeleving heeft eigen ruimtelijke vragen en behoeften, maar laat zich ook niet vangen in één bestemming	438
1.4	De vrijetijdsbeleving is een belangrijke pijler voor integrale gebiedsontwikkeling	440

2. UITDAGINGEN/LINKEN MET RUIMTELIJKE PLANNING	442
2.1 Toeristen en recreanten spreiden in de ruimte	442
2.2 Ontwikkelingen op het platteland	443
2.3 Toeristische beleving op openluchtrecreatieve terreinen	447
2.4 Druk van vakantieverblijven op de woningmarkt	449
2.5 Toeristisch-recreatief ontsluiten van het erfgoed	450
3. LINK MET RUIMTELIJKE ORDERING	451

Water

Yves Goossens

455

Inleiding	457
------------------	------------

1 Beleidskader	458
-----------------------	------------

1. EUROPESE WATERWETGEVING	458
2. FEDERALE/VLAAMSE WATERWETGEVING	459
3. VLAAMSE REGELGEVING, WATERWETBOEK	461
4. VLAAMSE REGELGEVING, CODE VAN GOEDE PRAKTIJK VOOR RIOLERINGEN, GEWESTELIJKE STEDENBOUWKUNDIGE VERORDENING HEMELWATER	463
5. VLAAMSE REGELGEVING, SIGNAALGEBIEDEN, WORG'S EN OMZENDBRIEF OMG/2022/1	465

2 Institutioneel kader	467
-------------------------------	------------

1. VLAAMSE INSTANTIES VOOR BEVAARBARE WATERLOPEN	468
2. VLAAMSE MILIEUMAATSCHAPPIJ	469
3. PROVINCIES	469
4. GEMEENTEN	470
5. AANGELANDEN	470
6. POLDERS EN WATERINGEN	470
7. AQUAFIN NV EN DE WATERKETENBEDRIJVEN	471

3 Maatschappelijke ontwikkelingen rond water	472
---	------------

1. HOGE BEVOLKINGSDRUK, RUIMTE VOOR WATER	472
1.1 Ruimte voor water	472
1.2 Onwenselijkheid van inbuizingen	473
2. VERHARDING, VERDROGING EN VERNATTING	475
3. KLIMAATVERANDERING	477

4 Linken met ruimtelijke ordening: instrumenten en mogelijkheden 479

- 1. MEERLAAGSE WATERVEILIGHEID 479
- 2. WATERTOETS, INFORMATIEPLICHT, WATERTOETSWEB-TOEPASSING, WATERINFO.BE EN OMZENDBRIEF OMG/2022/1 481
- 3. DE HEMELWATERVERORDENING IN DE PRAKTIJK 485
- 4. AANGEPAST BOUWEN, MULTIFUNCTIONALITEIT VAN TERREINEN 487

Wonen 493

Isabelle Pannecoucke, Lieve Vanderstraeten en Diederik Vermeir

1 Beleidskader: doelstellingen van het woonbeleid in Vlaanderen 495

- 1. VLAAMSE CODEX WONEN 496
- 2. WOONBELEIDSPLAN VLAANDEREN 496

2 Het woonbeleid institutioneel gekaderd 498

- 1. VLAAMS NIVEAU 498
- 2. PROVINCIAAL NIVEAU 499
- 3. LOKAAL NIVEAU 500
- 4. SOCIALE WOONORGANISATIES 501

3 Wonen vandaag en morgen 503

- 1. EVOLUTIE VAN DE WONINGMARKT 503
 - 1.1 Eigenaars en huurders 504
 - 1.2 Prijzen en betaalbaarheid 505
 - 1.3 Woningkwaliteit 506
- 2. VERHUISBEWEGINGEN EN MIGRATIES 508
 - 2.1 Externe en interne migratie 508
 - 2.2 Processen tussen en binnen wijken 509
- 3. AANGEPASTE WOONVORMEN 510
 - 3.1 Specifieke woonnoden 510
 - 3.2 Residentieel wonen 511
 - 3.3 Woonwagenbewoners 512
- 4. DYNAMISCHE, FLEXIBELE EN DIVERSE GEZINNEN 512

5. VOORUITBLIK	514
5.1 Demografische trends	514
5.2 Bijzondere woonvormen	515
5.3 Naar een kernversterkend woonbeleid	517
4 Link met ruimtelijke ordening: wonen plannen en uitvoeren	521
1. PLANNEN	521
1.1 Lokaal Woonbeleidsplan	521
1.2 Sociaal wonen plannen	522
1.3 Wonen in ruimtelijke planning	524
1.4 Woongegevens monitoren	527
2. UITVOEREN	527
2.1 Interventies bij gebruik en verwerving van panden en woningen	527
2.2 Sociaal, geconventioneerd en bescheiden woonaanbod realiseren	531
2.3 Aansturen van woonprojecten	532
2.4 Thematisch inzetten van instrumenten uit het ruimtelijkeordeningsbeleid	533
Lijst van gebruikte afkortingen	539